

УДК 343.3
DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v6.2022.26>

А. А. Керопян
orcid.org/0000-0002-5788-6098
аспірантка кафедри кримінально-правової політики
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЩОДО ДЕЯКИХ ОЗНАК СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНОГО ДІЯННЯ У СКЛАДІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 340 КК УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Об'єктивна сторона кримінального правопорушення, яка є актом поведінки людини, характеризується певними ознаками, які поділяються на обов'язкові та факультативні. До обов'язкових ознак у кримінальних правопорушеннях із формальним складом слід віднести діяння, у кримінальних правопорушеннях із матеріальним складом – діяння, суспільно небезпечні наслідки та причинний зв'язок між діянням та наслідками. Але деякі автори до обов'язкових ознак відносять усі ознаки матеріального складу кримінального правопорушення – діяння, наслідки та причинний зв'язок. Незаконне перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій сконструйовано в законі про кримінальну відповідальність як кримінальне правопорушення з формальним складом. Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони цього складу кримінального правопорушення є, насамперед, суспільно небезпечне діяння, дослідження якого передбачає встановлення змісту такої його ознаки, як незаконність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 340 КК України, знайшов своє відображення, переважно, у науково-практичних коментарях до КК України, підручниках, навчальних посібниках та наукових працях деяких учених, зокрема, С. Я. Лихової, С. В. Пилипенко, М. І. Хавронюка тощо. Однак, питання суспільно небезпечного діяння цього кримінального правопорушення не було предметом спеціального дослідження, що, безумовно, свідчить про недостатній рівень його розробки.

Мета статті полягає у детальному дослідженні такої ознаки суспільно небезпечного діяння у складі кримінального правопорушення, передбаченого ст. 340 КК України, як «незаконність».

Основні результати дослідження. Диспозицією ст. 340 КК України встановлено, що суб'єкт кримінального правопорушення притягується до кримінальної відповідальності саме за «незаконне» перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій. Стосовно цього С. Я. Лихова зауважує, що із назви та із тексту статті слід виключити зазначений тер-

мін. Дослідниця це пояснює тим, що термін «перешкоджання» за своїм змістом вже охоплює «незаконність» вчинення певного діяння, тобто якщо законодавець вживає термін «перешкоджання», то вже є зрозумілим, що це діяння є незаконним, адже законного перешкоджання бути не може [1, с. 407]. Таку думку підтримують і інші вчені. Наприклад, Г. З. Яремко, яка вважає, що об'єктом кримінально-правової охорони можуть бути лише позитивні правовідносини, а тому у рамках ст. 340 КК України йдеться про законні збори, мітинги, вуличні походи і демонстрації. З огляду на викладене, дослідниця пропонує виключити з диспозиції ст. 340 КК України термін «незаконне» [2, с. 176]. Прихильником такої позиції є і М. І. Хавронюк, який вказує, що перешкоджання організації або проведенню вказаних заходів, які здійснюються на законних підставах, є завжди незаконними. Крім того, таке перешкоджання є незаконним і у випадках, коли воно вчиняється: 1) не службовою особою і пов'язане із застосуванням фізичного насильства до організаторів чи учасників мирних заходів, навіть якщо про них не були своєчасно сповіщені виконавчі органи місцевих рад, чи їх проведення було заборонене судом, чи вони проводились в умовах воєнного чи надзвичайного стану; 2) службовою особою, яка діє не на підставі закону, не у межах своїх повноважень або не у спосіб, передбачені Конституцією і законами України (наприклад, службова особа застосовує до учасників мітингу зброю чи спеціальний засіб, які за законом у даних умовах застосовані бути не можуть, або, не чекаючи рішення суду, на свій розсуд визначивши, що мітинг суперечить інтересам національної безпеки, віддає наказ про витіснення учасників мітингу з площі тощо) [3, с. 796]. Вважаємо наведені позиції дискусійними. У контексті розглядуваної проблеми слід погодитися із С. В. Пилипенком, який слушно зауважує, що не завжди перешкоджання певній діяльності суперечить вимогам закону. У цьому випадку має діяти зворотній принцип – легітимне перешкоджання має бути чітко регламентоване нормами законодавства [4, с. 130].

Щоб розібратися з висунутою проблемою, варто проаналізувати повноваження суб'єктів, які забезпечують реалізацію права на свободу

мирних зібрань та гарантують безпеку і порядок, зокрема, під час обмеження реалізації права на свободу мирних зібрань. Р. С. Мельник на основі аналізу практики реалізації приватними особами права на свободу мирних зібрань, а також результатів діяльності у цій сфері адміністративних судів, виділив такі можливі форми обмеження названого права, зокрема:

- повну заборону проведення запланованого зібрання адміністративним судом;
- обмежувальні заходи (обмежувальне рішення адміністративного суду);
- примусове припинення (розпуск) зібрання, що триває [5, с. 147].

Перші два положення підтверджує ст. 39 Конституції України, у якій передбачено, що обмеження реалізації права громадян збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи та демонстрації може встановлюватися лише судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки чи громадського порядку, з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей [6]. Зокрема, ч. 1 ст. 280 КАСУ передбачає, що органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування негайно після отримання повідомлення про проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій тощо мають право звернутися до окружного адміністративного суду за своїм місцезнаходженням із позовною заявою про заборону таких заходів чи про інше обмеження права на мирні зібрання [7]. Такі обмеження можуть стосуватися питань часу, місця, форми, способу проведення зібрання, висловлювань та лозунгів, що їх мають намір використовувати його учасники, допоміжних засобів (освітлювальної техніки, звукопідсилювальної техніки). Перелік можливих обмежень не є закритим, а відтак – судом можуть запроваджуватися й інші обмеження, що відповідають обставинам конкретного зібрання. На жаль, на практиці виявляється, що саме існування згаданої статті КАС України часто слугує причиною обмеження прав громадян на проведення мирних зібрань. Так, аналіз судової практики свідчить, що розгляд близько 80% справ про обмеження щодо реалізації права на мирні зібрання закінчуються постановами про задоволення цих позовів. Так, наприклад, судова статистика 2014–2018 рр. свідчить, що в 2014 році суди першої інстанції розглянули 112 позовів про обмеження мирних зібрань (найбільше з січня по лютий 201), 85 з яких призвели до обмеження свободи мирних зібрань (76%). У 2015 році суди обмежили мирні зібрання в 20 випадках (53%), в 2016 році – в 8 випадках (53%), а в 2017 році взагалі не заборонили мирні зібрання, при цьому відмовившись прийняти позов про обмеження мирних зібрань шість разів [8, с. 39]. У багатьох

випадках обмеження права громадян на мирні зібрання з боку суду є неправомірним. Але тим не менш, зазначена діяльність здійснюється на законних підставах, і наявна можливість обмеження права на мирні зібрання, яка виражається у праві представників органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування звернутися до окружного адміністративного суду з позовною заявою про заборону таких заходів чи про встановлення іншого обмеження права на свободу мирних зібрань (щодо місця чи часу їх проведення тощо) не утворює складу аналізованого кримінального правопорушення.

Примусове припинення (розпуск) зібрання, що триває може бути здійснено працівниками органів поліції (можливим суб'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 340 КК України). На думку Р. В. Мельника, одним та власне єдиним приводом для цього є втрата ним мирного характеру, що може діставати вияв у вчиненні його організатором (керівником) та/або учасниками правопорушень та злочинів, які створюють загрозу національній безпеці, громадському порядку, завдають шкоди правам та свободам інших осіб [5, с. 158]. У ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію» визначено, що поліція, під час виконання повноважень, визначених цим Законом, уповноважена застосовувати такі заходи примусу: 1) фізичний вплив (сила); 2) застосування спеціальних засобів; 3) застосування вогнепальної зброї [9].

Під перешкоджанням у кримінальному праві розуміється створення перешкод (обмежень, заборон) саме не забороненій законом діяльності. З огляду на це, перелічені вище дії (примусове припинення (розпуск) зібрання, що триває) також не утворюють складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 340 КК України, тому що зібрання втрачають свій мирний (тобто, законний) характер, оскільки призводять до різних форм дестабілізації, що викликають заворушення та насильство. У такому випадку представники правоохоронних органів мають право застосовувати певні заходи примусу.

Отже, зазначені форми обмеження права на свободу мирних зібрань носять легітимний характер, хоча вони фактично перешкоджають реалізації конституційного права. Саме тому, здійснюючи аналіз діяння у контексті досліджуваного складу кримінального правопорушення, ми можемо констатувати існування «перешкоджання» організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій у широкому та вузькому значенні. До перешкоджання у широкому значенні відносимо у тому числі і перелічені форми здійснення обмеження конституційного права громадян (так зване «законне» та «незаконне» перешкоджання). Наприклад, встановлення обмеження щодо місця

проведення зібрання, якщо воно було заплановано до проведення на автомобільних дорогах державного чи міждержавного значення. «Перешкоджанням» же у вузькому значенні слід розуміти лише «незаконне» перешкоджання, за вчинення якого ст. 340 КК України передбачається кримінальна відповідальність.

Повертаючись до питання щодо необхідності виключення аналізованого терміну з тексту закону, зауважимо, що цю пропозицію навряд можна назвати обгрунтованою. Виключаючи цей термін, ми надаємо поняттю «перешкоджання» більш широкого значення, що може призвести до збільшення кількості можливих варіантів вчинення кримінального правопорушення. Тобто, «перешкоджання» у кримінально-правовому розумінні включатиме «законне» створення перешкод певній не забороненій законом діяльності.

Висновки. Таким чином, викладене дозволяє встановити, що під незаконним перешкоджанням організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій розуміємо створення перешкод (обмежень, заборон) щодо реалізації конституційного права громадян збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації службовими особами або іншими особами (вчинення зазначених дій із застосуванням фізичного насильства), якщо вони здійснювалися за відсутності рішення суду про заборону проведення мирних зібрань чи про встановлення іншого обмеження права на свободу мирних зібрань (щодо місця чи часу їх проведення тощо).

Література

1. Лихова С. Я. Злочини у сфері реалізації громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина (розділ V Особливої частини КК України): Монографія. Київ: ВПЦ "Київський університет", 2006. 573 с.
2. Яремко Г. З. Бланкетні диспозиції в статтях Особливої частини Кримінального кодексу України: монографія / за ред. В. О. Навроцького. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. 432 с.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 3-тє вид., переробл. та доповн. / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. Київ, 2005.
4. Пилипенко Є. В. Об'єктивна сторона перешкоджання законній діяльності. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. №5. С. 129 – 132.
5. Мельник Р. С. Право на свободу мирних зібрань: теорія і практика. Київ, 2015. 168 с.
6. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2015. 98 с.
7. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. №35-36, 37. Ст. 446.
8. Корбусева Є. А. Судовий розгляд справ у провадженнях щодо мирних зібрань. *Правова позиція*. 2020. №4 (29). С. 37-40. DOI : <https://doi.org>

/10.32836/2521-6473.2020-4.8. (дата звернення: 20.01.2023).

9. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. №40-41. Ст. 379.

Анотація

Керопян А. А. Щодо деяких ознак суспільно небезпечного діяння у складі кримінального правопорушення, передбаченого ст. 340 КК України. – Стаття.

У статті розглянуто сутність такої ознаки суспільно небезпечного діяння у складі кримінального правопорушення, передбаченого ст. 340 КК України, як «незаконність». Висвітлені та пояснені позиції науковців щодо питання виключення цього терміну з диспозиції статті. Акцентується увага на необхідності здійснення аналізу повноваження суб'єктів, які забезпечують реалізацію права на свободу мирних зібрань та гарантують безпеку і порядок, а саме під час обмеження реалізації права на свободу мирних зібрань. Вказані можливі форми обмеження названого права (повна заборона проведення запланованого зібрання адміністративним судом; обмежувальні заходи (обмежувальне рішення адміністративного суду); примусове припинення (розпуск) зібрання, що триває). Констатовано існування «перешкоджання» організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій у широкому та вузькому значенні. До перешкоджання у широкому значенні відносимо у тому числі і перелічені форми здійснення обмеження конституційного права громадян (так зване «законне» та «незаконне» перешкоджання). «Перешкоджанням» у вузькому значенні слід розуміти лише «незаконне» перешкоджання, за вчинення якого ст. 340 КК України передбачається кримінальна відповідальність. На основі викладеного акцентується увага на тому, що виключати аналізований термін з тексту закону є недоречним, тому що у такому разі «перешкоджання» у кримінально-правовому розумінні включатиме «законне» створення перешкод певній не забороненій законом діяльності. Таким чином, ми надаємо поняттю «перешкоджання» більш широкого значення, що може призвести до збільшення кількості можливих варіантів вчинення кримінального правопорушення. І, нарешті, запропоновано визначення незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій.

Ключові слова: суспільно небезпечне діяння, «незаконність» перешкоджання, «законність» перешкоджання, кримінальна відповідальність, створення перешкод.

Summary

Keropian A. A. Regarding some signs of a socially dangerous act as part of a criminal offense provided for in Art. 340 of the Criminal Code of Ukraine. – Article.

The article examines the essence of such a sign of a socially dangerous act as part of a criminal offense provided for in Art. 340 of the Criminal Code of Ukraine as "illegality". The positions of scientists regarding the issue of excluding this term from the disposition of the article are highlighted and explained. Attention is focused on the need to analyze the authority of subjects who ensure the realization of the right to freedom of peaceful assembly and guarantee safety and order, namely during the restriction of the right to freedom of peaceful assembly. The possible forms of restriction of the said right are indicated (a complete ban on holding a planned assembly by an administrative court; restrictive measures (a restrictive decision of an administrative court); forced

termination (dissolution) of an ongoing assembly). The existence of "obstructing" the organization or holding of meetings, rallies, marches and demonstrations in the broad and narrow sense has been established. Obstruction in a broad sense includes the listed forms of restriction of the constitutional right of citizens (the so-called "legal" and "illegal" obstruction). "Obstruction" in the narrow sense should be understood only as "illegal" obstruction, for the commission of which Art. 340 of the Criminal Code of Ukraine provides for criminal liability. On the basis of the above, attention is focused on the fact that it is inappropriate to exclude the analyzed term from

the text of the law, because in this case "obstruction" in the criminal sense will include the "legal" creation of obstacles to certain activities not prohibited by law. Thus, we give the concept of "obstruction" a broader meaning, which can lead to an increase in the number of possible options for committing a criminal offense. And, finally, the definition of illegal obstruction of the organization or holding of meetings, rallies, marches and demonstrations is proposed.

Key words: socially dangerous act, "illegality" of obstruction, "legality" of obstruction, criminal liability, creation of obstruction.